

Dr. Jože Prinčič – šestdesetletnik

Gospodarska zgodovina je v zgodovinopisju posebna zvrst. Dr. Jože Prinčič je gospodarski zgodovinar. Ti dve dejstvi označujeta znanstveno raziskovalno delovanje znanstvenega svetnika na Inštitutu za novejšo zgodovino dr. Jožeta Prinčiča, ki je letos 24. julija dopolnil šestdeset let. Dejstvo je tudi, da je sedaj najstarejši zgodovinar gospodarske zgodovine, ki je še v delovnem razmerju. In bistveno je dejstvo, da je vodilni zgodovinar naše gospodarske preteklosti obdobja po drugi svetovni vojni. In v tem dejstvu je dejstvo, da je Jože Prinčič eden od pionirjev oziroma začetnikov preučevanja te problematike tega obdobja pri nas in to ga uvršča med pomembne slovenske zgodovinarje.

Za dr. Prinčiča je mogoče reči, da je z vsemi raziskavami, ki se jih je lotil, oral raziskovalno ledino, kajti raziskovalnih del s področja gospodarske zgodovine socialističnega obdobja ni bilo, ali jih je bilo le nekaj, pa še ta so bila bolj pregledna. S Prinčičevim raziskovalnim delom tega zgodovinskega obdobja, ki je zaznamovalo domala pol stoletno dobo slovenskega razvoja, je dobila gospodarska zgodovina v vsem zgodovinopisnem obravnavanju tega časa pomembno, če ne kar vodilno mesto. Jože Prinčič je namreč avtor mnogih del s področja slovenske zgodovine po drugi svetovni vojni.

Dr. Jože Prinčič se je v slovenskem zgodovinopisju uveljavil kot temeljit in ploden raziskovalec slovenske gospodarske zgodovine po drugi svetovni vojni. Je zgodovinar, ki je raziskovalno in znanstveno opredelil vsebino oziroma problematiko gospodarske zgodovine tega obdobja. Predvsem gospodarske politike. Pred njegovimi raziskavami je bila gospodarska zgodovina obdobja po drugi svetovni vojni šele na začetku. Glede na sorazmerno majhno zanimanja za proučevanje gospodarske zgodovine v slovenskem zgodovinopisju je bil v resnici med začetniki tega poučevanja. Moral se je spoprijeti z izzivi kot je pomanjkanje metodologije raziskovanja, pa tudi z viri. Najprej je moral sploh ugotoviti, kje in kaj iskati ter kako je gradivo ohranjeno, kajti mnogo arhivskega gradiva še sploh ni bilo predanega v arhivsko hranjenje in v arhivistično obdelavo.

Jože Prinčič je tako vsekakor med tistimi redkimi raziskovalci, ki so vse svoje raziskovalno delo posvetili gospodarski preteklosti in to prav dobe po drugi

svetovni vojni. Danes, po skoraj tridesetih letih intenzivnega in sistematičnega preučevanja je mogoče pri Jožetu Prinčiču in gospodarski zgodovini obdobja po letu 1945 postaviti enačaj. Jože je dejansko sinonim za slovensko gospodarsko zgodovino dolgega obdobja po drugi svetovni vojni.

S to raziskovalno problematiko se dr. Prinčič ukvarja od vsega začetka svojega raziskovalnega dela na Inštitutu za novejšo zgodovino, kjer se je zaposlil v začetku leta 1984. Pred tem je bil od 1978 do 1983 arhivist v Arhivu Republike Slovenije; v tem času je pripravil inventar za del gradiva Predsedstva SNOS, ki ga je takrat hranil Arhiv Slovenije. Še pred tem je kratek čas učil zgodovino v osnovni šoli, kjer se je zaposlil po diplomi na oddelku za zgodovino na ljubljanski Filozofski fakulteti v letu 1976.

Ko se je kot raziskovalec zaposlil na Inštitutu za novejšo zgodovino (takrat se je imenoval še Inštitut za zgodovino delavskega gibanja), se je sicer želel ukvarjati s politično zgodovino, a je zaradi »družbenih« potreb začel s preučevanjem gospodarskega razvoja s poudarkom na neagrarnih gospodarskih panogah, predvsem industrije, ki je bila razumljena kot temelj poveljnega gospodarstva pri nas. Bil je vržen v vodo, a je splaval in postal v kratkem času pravi »šampion« tematike, ki jo je začel preučevati. Že leta 1986 je magistriral na oddelku za zgodovino ljubljanske filozofske fakultete z nalogo *Politika ključne kapitalne graditve v Sloveniji in oblikovanje koncepta novega gospodarskega sistema 1951–1956*, leta 1991 pa je doktoriral z delom *Kapitalna, ključna kapitalna in temeljna investicijska izgradnja v Sloveniji : 1947–1956*, ki je izšla naslednje leto v knjižni obliki pod naslovom *Slovenska industrija v jugoslovanskem primežu* (Novo mesto 1992).

Po tem temeljnem delu o industrializaciji Slovenije po drugi svetovni vojni se je posvetil problematiki podržavljanja zasebnega premoženja, t. i. nacionalizaciji. Ta je bila tedaj, v času političnega procesa denacionalizacije, zelo aktualna. Skupaj z Marušo Zagradnik in Marjanom Zupančičem, pri čemer je sam opravil večji del »posla«, je izdal *Vire za nacionalizacijo industrijskih podjetij po drugi svetovni vojni* (Ljubljana 1992), dve leti kasneje pa je izdal knjigo *Povojne nacionalizacije v Sloveniji 1945–1963* (Novo mesto 1994). V tem delu je na znanstven način analiziral in ovrednotil proces lastninskega spreminjanja po drugi svetovni vojni. Prinčičevo delo je eno temeljnih o tej problematiki in je dobrodošlo za poznavanje nacionalizacije. Gre za prvi poizkus zgodovinopisne obravnave poveljnih nacionalizacij v slovenskem prostoru. Delo temelji na arhivskem gradivu in ga zato odlikuje veliko število podatkov, potrebnih za razumevanje poveljnega razlaščenja in koristnih pri izvajanju denacionalizacije. S to tematiko se je ukvarjal tudi v izvirnem znanstvenem članku *Podržavljanje nemške imovine na slovenskem ozemlju po drugi svetovni vojni (1945–1955)*. (V : »Nemci« na Slovenskem 1941–1955: izsledki projekta, Znanstveni inštitut Filozofske fakultete, Ljubljana 1998), v katerem je temeljito prikazal način, dileme in obseg razlaščenja Nemcev na slovenskem po drugi svetovni vojni.

Z naslednjo monografijo *V začaranem krogu : slovensko gospodarstvo od nove ekonomske politike do velike reforme : 1955–1970* (Ljubljana 1999) je posegel v čas šestdesetih let 20. stoletja; zgodovini je slovensko gospodarstvo in

gospodarsko politiko od leta 1955 do 1970, to je od nove ekonomske politike do velike gospodarske reforme in njenega konca. Pomembno pri tem je dejstvo, da je v svoji raziskavi napravil časovni premik v obdobje, ki do tedaj ni bilo raziskovano. V delu, ki ga je analitično zasnoval, je oral raziskovalno ledino, kar velja zlasti glede uporabe arhivskega gradiva.

Kronološkost svojega predstavljanja gospodarske zgodovine socialističnega sistema je nadaljeval s knjigo *Iz reforme v reformo: slovensko gospodarstvo 1970–1991*. (Ljubljana 2006), ki jo napisal v soavtorstvu z ekonomistom Nevenom Borakom.

Poleg teh del, ki nekako sestavljalo po kronološkem načelu temeljit prikaz bistvenih značilnosti gospodarske politike v času od konca druge svetovne vojne do osamosvojitve Slovenije, je velik del svoje raziskovalne vneme, ta izgleda, da je pri Jožetu Prinčiču neskončna, posvetil tudi zgodovini slovenskega bančništva. Skupaj z Žarkom Lazarevičem je napisal pregledno študijo o razvoju slovenskega bančništva *Zgodovina slovenskega bančništva* (Ljubljana 2000), v kateri je avtor dela o bančništvu po drugi svetovni vojni. Gre za pregled bančništva, napisan z metodami zgodovinopisja, pri čemer je dr. Prinčič pregledal izjemno količino arhivskega gradiva, ki v mnogih primerih še ni bilo niti urejeno, in ga hranijo slovenske banke same. Z bančništvom, natančneje bančniki, se je ukvarjal tudi v knjigi *Bančniki v ogledalu časa : življenjske poti slovenskih bančnikov v 19. in 20. stoletju*. (Ljubljana 2005), v kateri je obdelal povojne slovenske bančnike (soavtor Lazarevič pa predvojne).

Lotil se je tudi gospodarske zgodovine na lokalni ravni v knjigi *Tovarna vijakov Plamen Kropa : od konca druge svetovne vojne do stečaja in novega začetka (1945–1997)*, (Kropa 2007), v obširnem članku pa tudi gospodarskega razvoja Postojne in to v vsem 20. stoletju (V: Postojna : upravno in gospodarsko središče, Ljubljana 2009). Prinčič se je ukvarjal tudi s preučitvijo »menedžerstva« oziroma »šefovanja« v času socializma, kar je predstavil v knjigi *Biti direktor v času socializma* (Ljubljana 2008). V tem delu, ki je nekakšen zbornik, je predstavil zgodovino slovenskega podjetništva, kaj je pomenilo biti direktor v jugoslovanskem socialističnem sistemu in največja ter najuspešnejša slovenska podjetja v tem času. V zadnji do sedaj izdani knjigi – svoje »produkcije« še nikakor ni ustavil, saj pripravlja novo knjigo – *Pred časom : portret Staneta Kavčiča* (Modrijan, Ljubljana 2009) je v soavtorstvu z Božom Repetom prikazal gospodarsko politiko oziroma gospodarske koncepte slovenskega t. i. partijskega liberalizma.

Že sama bera knjig, ki jih je napisal ali v njih sodeloval kot eden od bistvenih avtorjev in letnice njihovega izida, kažejo na neverjetno delavnost Jožeta Prinčiča. Poleg teh del, ki so izšla v knjižni obliki je treba k njegovemu opusu – ta po podatkih Cobiss obsega 240 bibliografskih enot – prišteti še vrsto izvirnih znanstvenih člankov. Na vsako od vsebin oziroma raziskovalnih tem je napisal vrsto znanstvenih razprav in poglavij v monografijah, npr. v Slovenski novejši zgodovini : od programa Zedinjena Slovenija do mednarodnega priznanja Republike Slovenije : 1848–1992 (Mladinska knjiga, Inštitut za novejšo zgodovino, Ljubljana 2005), v kateri je »pokril« vso gospodarsko zgodovino po letu 1945 ter v Slovenski Kroniki

XX. stoletja (Nova revija, Ljubljana 1996) in vrsti drugih. Bistveno pri njegovem raziskovalnem opusu je namreč, da prav ta dela v njegovi bibliografiji predstavljajo prevladujoč delež. Drži se svojega načela, da vsako leto napiše vsaj en znanstveni članek iz teme raziskovalnega programa in raziskovalnih projektov, v katerih je kot raziskovalec udeležen. In udeležen je v več projektih.

Dela dr. Jožeta Prinčiča kažejo, da načrtno in dosledno sledi k cilju, ki si ga je postavil, namreč raziskati in predstaviti gospodarsko zgodovino, pa naj bo to zgodovina gospodarjenja, gospodarskih dejavnosti, zgodovina gospodarskih konceptov ali pa zgodovina gospodarske politike oziroma politike v gospodarstvu, kar je značilnost obdobja, ki ga preučuje Prinčič, druge polovice 20. stoletja pri nas.

Za Prinčičevo raziskovalno delo je predvsem značilno in pomembno dejstvo, da temelji na ohranjenem arhivskem gradivu kot osnovnem »materialu« iz katerega zgodovinopisje črpa. Prav uporaba arhivskih virov daje Prinčičevemu delu veliko vrednost, verodostojnost in s tem pomen za poznavanje naše preteklosti. Zaradi takšnega načina svojega raziskovalnega dela je dr. Jože Prinčič med največjimi uporabniki in poznavalci resnično obsežne zapuščine slovenskih in jugoslovanskih oblastnih organov po drugi svetovni vojni s področja gospodarske dejavnosti. Pri svojih raziskavah je uporabil vse dostopno, marsikdaj še neurejeno arhivsko gradivo. Množica podatkov, ki so plod dela na arhivskem gradivu in so mnogokrat prvič zbrani in predstavljeni, daje celotnemu Prinčičevemu raziskovalnemu delu posebno mesto med slovenskimi zgodovinarji.

Za Jožeta Prinčiča je značilno »stahanovstvo« (pojem iz gospodarske in socialne zgodovine socialističnega-komunističnega obdobja, po sovjetskem udarniku, rudarju Alekseju Stahanovu), nenehno, sistematično delo in to pretežno v arhivih. Je pravi »arhivski molj«, ki je sposoben pregledati na dan več gradiva kot mu ga lahko arhivisti dostavijo. Jože je nedvomno bil tisti, ki je prerudaril večino gradiva iz Arhiva Republike Slovenije, ki vsebuje kakršen koli podatek o gospodarskem dogajanju v času od leta 1945 do 1991. Je pravi zgodovinar, katerega vse delo temelji na arhivskem gradivu, ki ga je večinoma našel v arhivu in uporabil prvi, če na kar edini. Je raziskovalec, ki skoraj dobesedno živi v arhivu in iz njega črpa.

Celotno raziskovalno delo, njegov vsebinsko bogat opus, tako po raznolikosti tem kot po vsebinskem bogastvu, uvršča dr. Jožeta Prinčiča ne le med najvidnejše zgodovinarje gospodarske preteklosti, marveč med pomembnejše zgodovinarje obdobja po drugi svetovni vojni. Gospodarska zgodovina je namreč del zgodovine, zelo njen bistveni del in ne le nekaj obrobnega, kot kar se žal v našem zgodovinopisju na gospodarsko preteklost in njeno preučevanje mnogokrat gleda. Jože Prinčič je s svojim delom pokazal, da je gospodarska zgodovina, zlasti gospodarska politika zelo zanimiv in poveden del zgodovine. S svojimi raziskavami in njih predstavitvami gospodarske politike socialističnih oblasti je v mnogočem tudi vrzeli v tematiki politične zgodovine.

Ob jubileju velja kolegu in prijatelju čestitati in mu zaželei še veliko raziskovalnega dela, v katerem uživa, energije in zdravja.

Zdenko Čepič